

KAKO EKSTREMNA DESNICA NA TELEGRAMU INSTRUMENTALIZUJE EKOLOŠKE PROTESTE?

Gorana Pebić

Beogradski centar za
bezbednosnu politiku

BCBP

KLJUČNE TAČKE

- ◆ Ekstremno desničarski akteri koriste aktuelne društvene teme poput Rio Tinta kao ulaznu tačku za širenje ideoloških narativa;
- ◆ Mobilizacija se zasniva na emocionalnoj i apokaliptičnoj retorici, uz povremenu implicitnu normalizaciju nasilja;
- ◆ Ekološki protesti nisu ideološki povezani sa ekstremnom desnicom, već su predmet spoljašnje aproprijacije;
- ◆ Posljedica ovakvog diskursa je dodatni pritisak i delegitimizacija lokalnih aktivistkinja i aktivista.

UVOD

Vlada Srbije je 16. jula 2024. usvojila uredbu¹ kojom se omogućava nastavak projekta izgradnje rudnika litijuma u dolini Jadra, koji razvija anglo-australijska kompanija Rio Tinto. Ova investicija bila je obustavljena pod pritiskom javnosti i usljed protesta iz 2021. godine,² a odluka o njenom obnavljanju izazvala je talas nezadovoljstva širom Srbije. Novo snažno protivljenje građana³ podstaknuto je percepcijom da su odluke vlasti donošene netransparentno⁴ i ne uzimajući u obzir volju i interese lokalnog stanovništva, kao i dubokom zabrinutošću zbog mogućih dugoročnih posljedica po životnu sredinu, zdravlje ljudi i opstanak zajednica na tom području. Takav spoj političkog nepovjerenja, osjećaja nepravde i egzistencijalnog straha stvorio je pogodno tlo za radikalizaciju javnog diskursa i za djelovanje aktera koji nastoje da legitimno građansko nezadovoljstvo preusmjere ka ekstremističkim interpretacijama i oblicima mobilizacije. Iako su dakle protesti protiv Rio Tinta nominalno bili fokusirani na zaštitu životne sredine, njihov intenzitet i široka društvena vidljivost privukli su značajnu pažnju različitih političkih aktera, uključujući i ekstremno desničarske grupe.

U tom kontekstu, Telegram se nameće kao važan prostor za praćenje takvih procesa,⁵ jer omogućava brzo širenje poruka, slabu moderaciju sadržaja i direktnu komunikaciju sa publikom izvan tradicionalnih medijskih kanala. Analiza objava sedam desničarskih kanala na Telegramu – *Bunker*, *BUNT je stanje duha*, *Koridor*, *Narodna patrola*, *Srbska akcija*, *Princip i Vaseljenska*, ukazuje na daleko širi i dublji političko-ideološki spektar političko-ideoloških narativa. Ovi kanali odabrani su zato što predstavljaju relevantne aktere u srpskom ekstremno desničarskom Telegram ekosistemu,⁶ kako po dosljednom plasiranju nacionalističkih, antizapadnih, proruskih i antisistemskih narativa, tako i po svojoj vidljivosti, angažovanosti publike i ulozi u međusobno povezanoj mreži srodnih kanala. Pri izboru su uzeti u obzir javno dostupni podaci sa platforme „TGStat”,⁷ prije svega broj pratilaca, stepen angažovanosti i učestalost objava, ali i specifična funkcija pojedinih kanala u širenju sadržaja i mobilizaciji publike. Posebno je važno istaći da pojedini kanali, poput „Bunta”, iako bilježe relativno niži stepen angažovanosti u odnosu na druge aktere, imaju značajan domet zahvaljujući velikom broju pratilaca. To znači da njihove poruke dopiru do šire publike, što im daje važnu ulogu u širenju narativa.

Kroz analizu sadržaja objava ovih sedam desničarskih Telegram kanala u periodu od 17. jula do 28. avgusta 2024. godine, razmatramo kako ekstremno desničarske grupe instrumentalizuju temu kopanja litijuma u cilju delegitimizacije vlasti i opozicije, promocije antizapadnih i proruskih narativa, kao i mobilizacije građana oko nacionalističkih poruka. Analiza se zasniva na kvalitativnom čitanju poruka i identifikaciji dominantnih narativa na ovim kanalima, uz oslanjanje na nalaze ranijih istraživanja o ekstremizmu na Telegramu, relevantne medijske izvore, kao i na uvide prikupljene kroz razgovore sa ekološkim aktivistima na lokalnu u posljedicama takve komunikacije po aktere na terenu.

Iako je analizirani period vremenski ograničen, tema projekta je zadržala svoju relevantnost, budući da se pitanje eksploatacije litijuma i prateći protesti povremeno reaktuelizuju u javnom prostoru. Upravo ta ponavljajuća dinamika čini ovu temu važnim primjerom za razumijevanje načina na koji se aktuelna društvena pitanja instrumentalizuju u širem političkom i ideološkom kontekstu. Takođe, izabrani vremenski period istraživanja je posebno važan jer se poklapa sa odlukom Vlade Srbije da ponovo da zeleno svjetlo za eksploataciju litijuma, kao i sa potpisivanjem Memoranduma o strateškom partnerstvu o održivim sirovinama sa Evropskom unijom.⁸ Ovi događaji su izazvali masovne proteste širom zemlje,⁹ ali su istovremeno otvorili prostor za jačanje antizapadnih i anti-EU narativa, naročito među akterima ekstremne desnice.

OKO KOPANJA LITIJUMA SAGLASNI: „NE MOŽETE KOPATI!”

Sve analizirane grupe, bez obzira na razlike u tonu i ideologiji, izražavaju snažno protivljenje projektu koji sprovodi Rio Tinto i rudarenju litijuma na teritoriji Srbije. Ekološki narativ dominira, ali se često prepliće sa elementima zavjere, religije i otvorene ksenofobije.

„Vaseljenska” upozorava: „Litijum je smrtna presuda za sve nas”,¹⁰ dok „Srbska Akcija” to dodatno kontekstualizuje u terminima kolonijalne eksploatacije.¹¹ „Bunker” prenosi izjave u kojima se tvrdi da su Rotšildi vlasnici 40% Rio Tinta,¹² oslanjajući se na uobičajene teorije zavjere koje povezuju globalne finansijske elite sa eksploatacijom prirodnih resursa. „Vaseljenska”, s druge strane, implicira da „nemački fondovi podržavaju proteste, ali traže litijum”¹³ pokušavajući na taj način da kompromituju proevropske opozicione stranke.

Grupa „Koridor” stavlja poseban naglasak na religijski aspekt, ističući da je i Mitropolit Fotije kao predstavnik Srpske pravoslavne crkve (SPC) protiv kopanja litijuma.¹⁴ „Vaseljenska”, u svojim nastojanjima da izbjegne direktne optužbe na račun vladajuće strukture, koristi kompleksne tehničke argumente, kao što su nedostatak rudarskih inspektora i negativna iskustva drugih zemalja, kako bi pojačala osjećaj opravdanog straha.¹⁵ „Srbska Akcija” ide korak dalje, predstavljajući borbu protiv Rio Tinta kao nacionalno oslobođenje od „mondijalističke okupacije”.¹⁶

ODNOS PREMA VLASTI I OPOZICIJI

Odnos prema vlasti i opoziciji se temelji na radikalnoj binarnoj podijeli: domaći izdajnici i strani okupatori. Sve analizirane grupe, iako sa različitim nijansama, vlast prikazuju kao korumpiranu, podaničku i nesuverenu. Međutim, važno je uočiti razlike u načinu na koji se ova kritika artikuliše: dok antirežimski akteri otvoreno targetiraju vrh vlasti, pojedine grupe bliže režimu, poput „Vaseljenske” i „Principa”, izbjegavaju direktne optužbe na račun predsjednika i centralnih figura vlasti, te odgovornost za problematične odluke preusmjeravaju na pojedince unutar sistema. „Narodna patrola” prednjači u direktnim optužbama prema režimu, nazivajući predsjednika Republike pogrdnim imenima i optužujući ga za saradnju s okupatorima: „Režim će braniti ogroman novac koji su pokrali”.¹⁷ „Bunt” i „Bunker” takođe kritikuju vlast zbog „nuđenja nas” Rio Tintu,¹⁸ ali uz upotrebu drugačijeg vokabulara i dosta manjim intenzitetom. Nasuprot tome, „Koridor” zadržava distancu – ne napadaju vlast direktno, već fokus prebacuju na kritiku Zapada. Drugim riječima – vlast možda nije idealna, ali je moramo braniti od pokušaja Zapada da ruše državu.¹⁹ Slično tome, „Vaseljenska” selektivno targetira pojedince unutar režima, naročito kroz optužbe za korupciju, ali dominantan narativ ostaje: „nije kriva vlast, nego zli Zapad”.²⁰ „Princip” se gotovo uopšte ne upušta u kritiku režima i iskopavanje litijuma nije tema koja im je bila u fokusu u tom periodu. Njihova komunikacija ostaje neutralna, iako su dijelili objave vezane za veliki protestni skup u Beogradu. Za razliku od njih, „Srbska Akcija” zauzima krajnje neprijateljski stav,²¹ videći vlast kao slugu kolonijalnih sila,²² i pozivajući na nacionalnu revoluciju kao jedino rješenje.²³

Kada je riječ o opoziciji, sve grupe dijele negativan stav i odbacuju mogućnost saradnje. „Bunt” i „Bunker” koriste termin „takozvana opozicija”,²⁴ a opozicione aktere poput „Sviće” optužuju²⁵ za lažno predstavljanje i izdaju. „Koridor” smatra da opozicioni protesti rade u korist stranih interesa.²⁶ U retorici „Vaseljenske”, opozicija i nevladine organizacije su produžena ruka CIA-e²⁷ i instrumenti destabilizacije, kao i „ProGlas”.²⁸ „Srbska Akcija” dosljedno zastupa tezu da su vlast i opozicija „dve strane istog novčića”,²⁹ dio istog antinacionalnog sistema, dok se sami predstavljaju kao *jedina prava alternativa*. „Princip”, kao i u stavu prema vlasti, zadržava privid političke neutralnosti – ne komentarišu opoziciju u ovom kontekstu.

Antizapadni sentiment je prisutan u svim grupama – Zapad se vidi kao glavni uzrok svih problema, bilo kroz ekonomsku eksploataciju (Rio Tinto), političku destabilizaciju (CIA/NATO), ili neku drugu vrstu indirektnijeg uticaja. Teorije zavjere su prisutne, uz stalna referenciranja na „strane agente”. Iako se tematski fokusi razlikuju, od ekologije do Kosova, podtekst često ostaje isti: sistem je neprijateljski, narodu preostaje samo pobuna.

MOBILIZACIJA KROZ EMOCIONALNU RETORIKU I DIZANJE PANIKE

Mobilizacija i pozivi na akciju predstavljaju centralni mehanizam preko koga desničarske grupe na Telegramu nastoje da kanališu nezadovoljstvo i transformišu ga u konkretne oblike djelovanja. Međutim, među analiziranim akterima uočava se jasna razlika: antirežimski orijentisane desničarske grupe znatno češće pozivaju na radikalnije i konfliktnije oblike akcije, dok režimski ili režimu bliski akteri izbjegavaju takvu vrstu otvorene konfrontacije i fokus stavljaju na kontrolisanje narativa, delegitimizaciju drugih organizatora protesta i preusmjeravanje odgovornosti ka spoljnim akterima.

„Vaseljenska” se oslanja na dokumentovanje „uspješnih” akcija na terenu,³⁰ dok istovremeno delegitiše slične proteste koje organizuju „NVO izdajnici”³¹, i nerijetko relativizuju neke uspješne akcije.³² Ono po čemu se „Vaseljenska” ističe jeste nedosljednost u stavovima, i to se očitovalo na primjeru protesta u Valjevu, koji je inicijalno veličala,³³ a kasnije označila kao prisustvo stranih službi i antisrpski element.³⁴ „Koridor” i „Princip” mobilizaciju preusmjeravaju kroz religijski okvir, pozivajući na litije i okupljanja ispred crkava, često citirajući mitropolita Fotija i druge vjerske zvaničnike: „Ne dao Bog da Srbija bude prekopana!”³⁵ Posebno je specifičan pristup grupe „Princip”, koja u pravilu izbjegava direktnu kritiku vlasti, ali istovremeno poziva na protest, uokvirujući pitanje rudarenja kao egzistencijalno i nacionalno pitanje koje prevazilazi političke podjele.³⁶

Religijska simbolika i motivi „nacionalnih svetinja” služe kao most između ekološke borbe i šire nacionalne ideologije, što je najuočljivije na primjeru „Srbske Akcije” koja jeste ideološki najrigidnija, kao i na primjeru grupe „Princip” koja pitanje Jaderskog projekta direktno povezuje sa Kosovom: „Borba za Jadar je deo borbe za Kosovo i Metohiju!”³⁷ Pored toga, oprobani narativi o žrtvi i heroju imaju bitnu ulogu. „Bunker” i „Bunt” nastoje da stvore sliku o tome kako se, po ko zna koji put, jedan mali ali pravdoljubiv narod bori protiv globalnih elita i globalnog kapitala.³⁸ Pored jezičke simbolike, vizuelne poruke takođe igraju važnu ulogu u mobilizaciji: „Vaseljenska” širi apokaliptične slike crvene vode iz Jadra kao upozorenje na nadolazeću katastrofu biblijskih razmjera.³⁹

Iako „Bunt” pokazuje niži intenzitet retorike i mobilizacijskih poruka u poređenju s nekim drugim grupama, njegov značaj ne treba potcijeniti. Zbog velikog broja pratilaca, sadržaji koje plasira imaju potencijal da dosegnu širu publiku, čime doprinosi normalizaciji i širenju određenih narativa, čak i bez visokog nivoa direktne interakcije.

Iako eksplicitni pozivi na nasilje gotovo da ne postoje i vrlo vješto se izbjegava sadržaj koji bi mogao biti sankcionisan, nasilne tendencije su prisutne u latentnijem obliku i često su predstavljene kao nužnost i poslednja linija odbrane od izdaje i neokolonijalizma. „Narodna patrola” koristi agresivnu i zapaljivu retoriku,⁴⁰ dok „Srbska akcija” naglašava neophodnost „pripreme” kroz sticanje vojne vještine⁴¹ i jačanje ideološkog uporišta. „Vaseljenska”, sa druge strane, pokušava da igra dvostruku igru, tako da su u tom periodu istovremeno širili teorije zavjere o „krvavom septembru”⁴² koji pripremaju opozicioni akteri i NVO, iako su i sami bili protiv Rio Tinto projekta. Ono što je zajedničko za sve analizirane grupe jeste da se nasilje ne promovise otvoreno, ali se prikazuje kao legitimna metoda u graničnim slučajevima i postepeno se gradi atmosfera u kojoj nasilje može biti opravdano. Ukoliko se tumače pojedinačne poruke iz grupe, taj ton nije očigledan, ali postoji jasna nit koja vodi ka legitimizaciji i opravdanosti nasilja radi nekog višeg cilja.

Ono što je ključno za ovu analizu jeste pokušaj instrumentalizacije teme Rio Tinta. Ekološki okvir se koristi kao podloga za distribuciju već postojećih desničarskih ideoloških narativa i matrica. Jedan pristup se oslanja na postojeće ili nove teorije zavjere, u kojima se projekat povezuje sa globalnim finansijskim elitama i kolonijalnim kapitalom koji je uvijek povezan i sa nekim domaćim akterima koji se kroz ove narative antagonizuju. Drugi metod uključuje predstavljanje borbe protiv rudarenja kao moralne ili čak religijske misije, dok treći pristup ovu temu koristi isključivo kako bi se legitimisalo ekstremističko djelovanje, uz pozive na „konačni obračun“ sa zapadnim vrijednostima. U svim slučajevima, borba protiv Rio Tinta nema inherentnu vrijednost odnosno nije cilj sama po sebi, već je sredstvo i povod za utvrđivanje postojećih narativa.

POSLJEDICE PO EKOAKTIVISTE

Ovi narativi ne ostaju ograničeni na nivo diskursa, već imaju direktne posljedice po položaj aktera na terenu, prije svega ekoloških aktivista i aktivistkinja. Nalazi terenskog istraživanja⁴³ ukazuju na to da su lokalne inicijative u početnim fazama djelovanja primarno koristile institucionalne i legalne mehanizme, uključujući obraćanja nadležnim državnim organima, inspekcijama i lokalnim vlastima. Međutim, izostanak adekvatnog odgovora i ignorisanje od strane institucija doveli su do postepenog radikalizovanja metoda djelovanja, koje su u kasnijim fazama uključivale i blokade puteva i druge oblike građanske neposlušnosti.⁴⁴

Ovakav obrazac posebno je izražen u Loznici i okolnim mjestima, koja se nalaze u neposrednoj blizini lokacije predviđene za rudarenje u okviru projekta Jadar. U razgovorima sa lokalnim aktivistima jasno se ističe da su akcije koje su čin građanske neposlušnosti bile poslednje i iznuđene mjere, a ne početna strategija.⁴⁵ Istovremeno, terensko istraživanje⁴⁶ sprovedeno u Valjevu, gdje su takođe postojale najave rudarenja, ukazuje na dubok osjećaj egzistencijalne ugroženosti među građanima i građankama. Jedna starija aktivistkinja opisala je svoju spremnost da „pravi Molotovljev koktel“, iako, kako sama navodi, ne zna ni kako se on pravi,⁴⁷ što ilustruje nivo frustracije i percepciju borbe za opstanak, posebno među starijim stanovništvom koje je spremno da brani zemlju na kojoj žive njihove porodice.

Važno je naglasiti da nalazi terenskog istraživanja⁴⁸ ne ukazuju na postojanje organizacionih ili ideoloških veza između lokalnih ekoloških inicijativa i ekstremno desničarskih ili proruskih grupa. Naprotiv, protesti se dominantno artikulišu kao lokalni, neideološki i usmjereni na zaštitu životne sredine i egzistencije. Iako su u pojedinim slučajevima prisutni EU-skeptični ili čak anti-EU stavovi među učesnicima protesta, oni se prije svega mogu razumjeti kao reakcija na izostanak ili ograničeno reagovanje Evropske unije na postupke vlasti i ignorisanje zahtjeva ekoloških i drugih građanskih inicijativa, a ne kao izraz njihove ideološke ili organizacione bliskosti sa ekstremno desnim akterima. Imajući to u vidu, može se reći da pokušaji ekstremističkih aktera da prisvoje ovu temu ili da je ideološki preoblikuju ne proizilaze iz stvarnih veza na terenu, već predstavljaju spoljašnju instrumentalizaciju.

Takva dinamika ima direktne negativne posljedice po same aktiviste. Povezivanje legitimnih građanskih inicijativa sa ekstremizmom doprinosi njihovoj delegitimizaciji i dodatno povećava pritisak kome su izloženi.⁴⁹ Istovremeno, ovakvi narativi otvaraju prostor vlastima da proteste i njihove učesnike predstavljaju kao bezbjednosni rizik ili prijetnju, čime se sužava prostor za legitimno građansko djelovanje i javnu debatu.

ZAKLJUČAK I PREPORUKE

Analiza komunikacije unutar javnih desničarskih Telegram grupa i kanala povodom projekta Rio Tinta pokazuje da tema zaštite životne sredine za većinu desničarskih aktera nije cilj sama po sebi, već je koriste kao fleksibilan okvir za širenje već postojećih ekstremističkih narativa i za širenje panike. Ekološke teme se koriste kako bi se dodatno produbila polarizacija u društvu. Ono što je možda još značajnije i opasnije, jeste činjenica da se ove teme koriste kako bi se normalizovalo razmišljanje specifično za vanredno stanje u kome se nasilje relativizuje i opravdava, a u nekim slučajevima predstavlja čak i kao nužnost.

Ovakva dinamika i zloupotreba aktuelnih tema predstavlja prijetnju iz više razloga. Predstavljanje vlasti, opozicije, civilnog društva i medija kao dijela jedinstvenog „izdajničkog sistema“ doprinosi dodatnom padu povjerenja u institucije i ima tendenciju da obesmisli bilo koju vrstu političkog djelovanja ili političkog pluralizma. Istovremeno, stalna mobilizacija kroz emocionalnu i zapaljivu, pa čak i apokaliptičnu, retoriku stvara idealne preduslove za radikalizaciju, kao i za potencijalno izbijanje nasilja, naročito kada se govori o pozivima na „samoodbranu naroda“. Pored toga, ne mogu se zanemariti ni posljedice koje ovakvo djelovanje ima i na spoljnopolitičkom planu, dodatno otežavajući balansiranje između različitih spoljnopolitičkih aktera, imajući u vidu da se u svim narativima antagonizuje Zapad i širi evroskeptizam. Sve zajedno sužava prostor za racionalnu debatu o strateškim pitanjima.

Istovremeno, važno je istaći da ovakvi narativi mogu indirektno ići u korist vlasti, jer stvaraju osnov za delegitimizaciju ekoloških aktivista i aktivistkinja, koji se u takvom diskursu mogu označiti kao ekstremisti ili čak bezbjednosna prijetnja. Time se dodatno sužava prostor za legitimno građansko djelovanje.

Jasno je da ekstremizam danas pokazuje visok stepen prilagodljivosti i ekstremističke grupe pokazuju spremnost da instrumentalizuju različite relevantne teme. Upravo ta fleksibilnost omogućava ekstremističkim akterima da dopru do šire publike, uključujući i građane koji se ne identifikuju sa radikalnom desnicom, ali dijele legitime brige za životnu sredinu. U ovom slučaju smo vidjeli kako borba protiv Rio Tinta može da se koristi kao povod za širenje antizapadnih, konzervativnih i autoritarnih narativa, a u nekim slučajevima i za širenje teorija zavjere.

Imajući u vidu trenutnu političku situaciju, preporuke ostaju ograničene i usmjerene na širi strateški okvir. Međunarodni akteri, uključujući Evropsku uniju, trebalo bi da u većoj mjeri uzimaju u obzir lokalni politički i društveni kontekst prilikom promocije velikih investicionih projekata, posebno u sredinama sa izraženim nepovjerenjem u institucije. Domaći mediji i organizacije civilnog društva imaju važnu ulogu u sistematskom praćenju i razotkrivanju dezinformacija, ali i u prepoznavanju načina na koji se postojeći ekstremistički narativi prilagođavaju novim temama. Konačno, veći stepen transparentnosti institucija i pravovremena komunikacija o projektima od javnog značaja mogu doprinijeti smanjenju prostora za manipulaciju i zloupotrebu ovakvih tema.

Istovremeno, nadležne institucije i bezbjednosne službe trebalo bi da posvete više pažnje praćenju aktivnosti na platformama poput Telegrama, čak i u slučajevima kada ne postoje eksplicitni pozivi na nasilje, imajući u vidu da se kroz ovakvu komunikaciju postepeno normalizuju obrasci koji mogu dovesti do njegovog preliivanja u fizički prostor. U tom smislu, pravovremeno prepoznavanje i razumijevanje implicitnih obrazaca radikalizacije postaje ključno za prevenciju potencijalnih bezbjednosnih rizika.

IZVORI I BELEŠKE

- 1 Slobodan Maričić and Jovana Georgievski, "Rudnik litijuma: Šta znači nova uredba Vlade Srbije o projektu 'Jadar'," *BBC News na srpskom*, 11. jul 2024, <https://www.bbc.com/serbian/lat/srbija-69187043>.
- 2 BBC News na srpskom, "Srbija, protesti i Rio Tinto: Nove blokade saobraćajnica – koji su zahtevi posle promene i povlačenja spornih zakona," 11. decembar 2021, <https://www.bbc.com/serbian/lat/srbija-59611947>.
- 3 Radio Slobodna Evropa, "Novi protesti protiv rudarenja litijuma u Srbiji," 5. avgust 2024, <https://www.slobodnaevropa.org/a/litijum-srbija-protesti-rio-tinto/33066683.html>.
- 4 Predrag V. Popović, "Rio Tinto u Srbiji od 2001. do danas – dozvole, protesti, stopiranje, 'lobiranje'," *N1*, 31. oktobar 2024, <https://n1info.rs/zeleni-kutak/rio-tinto-u-srbiji-od-2001-do-danas-dozvole-protesti-stopiranje-lobiranje/>.
- 5 Katarina Bogičević, "Ekstremizam na Telegramu" (Beograd: Beogradski centar za bezbednosnu politiku, 9. april 2025), <https://bezbednost.org/publikacija/ekstremizam-na-telegramu/>.
- 6 Miloš Jovanović, "Ekosistem srpskih ekstremno desničarskih Telegram kanala" (Beograd: Beogradski centar za bezbednosnu politiku, oktobar 2025), <https://bezbednost.org/publikacija/ekosistem-srpskih-ekstremno-desnicarskih-telegram-kanala-2/>.
- 7 Jovanović, "Ekosistem srpskih ekstremno desničarskih Telegram kanala."
- 8 Glas Amerike, "Srbija i EU potpisale Memorandum o razumevanju o strateškom partnerstvu u oblasti održivih sirovina," 19. jul 2024, <https://www.glasamerike.net/a/olaf-solc-samit-kriticne-sirovine-litijum-aleksandar-vucic-srbija-nemacka-eu-memorandum-protest-ekoloski-aktivisti-rio-tinto-jadar-%C4%91/7704558.html>.
- 9 Ilica Petrović, "Beograd: Veliki protest protiv iskopavanja litijuma," *Deutsche Welle*, 11. avgust 2024, <https://www.dw.com/sr/beograd-veliki-protest-protiv-iskopavanja-litijuma/a-69910065>.
- 10 "Васељенска," Telegram objava, 17. jul 2024, <https://t.me/vaseljenskars/4190>.
- 11 "Србска Акција | Serbian Action," Telegram objava, 28. jul 2024, https://t.me/srbska_akcija/2809.
- 12 "БУНКЕР," Telegram objava, 31. jul 2024, <https://t.me/BunkerSrb/13711>.
- 13 "Васељенска," Telegram objava, 20. avgust 2024, <https://t.me/vaseljenskars/4877>.
- 14 "КОРИДОР," Telegram objava, 22. jul 2024, <https://t.me/koridorsrb/2073>.
- 15 "Васељенска," Telegram objava, 17. jul 2024, <https://t.me/vaseljenskars/4190>.
- 16 "Србска Акција | Serbian Action," Telegram objava, 13. avgust 2024, https://t.me/srbska_akcija/2847.
- 17 "Народна Патрола," Telegram objava, 10. avgust 2024, <https://t.me/narodnapatrola/1943>.
- 18 "БУНТ је стање духа," Telegram objava, 24. jul 2024, <https://t.me/buntcg/37378>.
- 19 "КОРИДОР," Telegram objava, 9. avgust 2024, <https://t.me/koridorsrb/2222>.
- 20 "Васељенска," Telegram objava, 20. jul 2024, <https://t.me/vaseljenskars/4249>.
- 21 "Србска Акција | Serbian Action," Telegram objava, 13. avgust 2024, https://t.me/srbska_akcija/2847.
- 22 "Србска Акција | Serbian Action," Telegram objava, 20. jul 2024, https://t.me/srbska_akcija/2788.
- 23 "Србска Акција | Serbian Action," Telegram objava, 13. avgust 2024, https://t.me/srbska_akcija/2848.
- 24 "БУНТ је стање духа," Telegram objava, 21. jul 2024, <https://t.me/buntcg/37314>.
- 25 "БУНТ је стање духа," Telegram objava, 25. avgust 2024, <https://t.me/buntcg/37989>.
- 26 "КОРИДОР," Telegram objava, 9. avgust 2024, <https://t.me/koridorsrb/2222>.

- 27 "Васељенска," Telegram objava, 18. avgust 2024, <https://t.me/vaseljenskars/4847>.
- 28 "Васељенска," Telegram objava, 9. avgust 2024, <https://t.me/vaseljenskars/4659>.
- 29 "Србска Акција | Serbian Action," Telegram objava, 27. jul 2024, https://t.me/srbska_akcija/2806.
- 30 "Васељенска," Telegram objava, 7. avgust 2024, <https://t.me/vaseljenskars/4603>.
- 31 "Васељенска," Telegram objava, 5. avgust 2024, <https://t.me/vaseljenskars/4539>; "Васељенска," Telegram objava, 5. avgust 2024, <https://t.me/vaseljenskars/4543>.
- 32 "Васељенска," Telegram objava, 10. avgust 2024, <https://t.me/vaseljenskars/4687>.
- 33 "Васељенска," Telegram objava, 23. jul 2024, <https://t.me/vaseljenskars/4317>.
- 34 "Васељенска," Telegram objava, 15. avgust 2024, <https://t.me/vaseljenskars/4771>.
- 35 "Принцип," Telegram objava, 22. jul 2024, <https://t.me/principshop/346>.
- 36 "Принцип," Telegram objava, 9. avgust 2024, <https://t.me/principshop/385>.
- 37 "Принцип," Telegram objava, 7. avgust 2024, <https://t.me/principshop/378>.
- 38 "БУНКЕР," Telegram objava, 28. jul 2024, <https://t.me/BunkerSrb/13633>; "БУНТ је стање духа," Telegram objava, 2. avgust 2024, <https://t.me/buntcg/37529>.
- 39 "Васељенска," Telegram objava, 23. jul 2024, <https://t.me/vaseljenskars/4330>.
- 40 "Народна Патрола," Telegram objava, 2024, <https://t.me/c/1273773389/133876>.
- 41 "Србска Акција | Serbian Action," Telegram objava, 3. avgust 2024, https://t.me/srbska_akcija/2825.
- 42 "Васељенска," Telegram objava, 19. avgust 2024, <https://t.me/vaseljenskars/4863>.
- 43 Terensko istraživanje istraživačkog tima – polustrukturisani intervjui sa lokalnim aktivistima i aktivistkinjama u Loznici i Valjevu, maj 2025.
- 44 M.J., "Blokade u Preljini i Gornjim Nedeljicama: 'Nećemo odustati od protesta'," *Vreme*, 19. oktobar 2024, <https://vreme.com/vesti/blokade-u-preljini-i-gornjim-nedeljicama-necemo-odustati-od-protesta>.
- 45 Razgovor sa lokalnim aktivistom (anonimno), Loznica, 9. maj 2025.
- 46 Terensko istraživanje istraživačkog tima – polustrukturisani intervjui sa lokalnim aktivistima i aktivistkinjama u Loznici i Valjevu, maj 2025.
- 47 Razgovor sa lokalnom aktivistkinjom (anonimno), Valjevo, 8. maj 2025.
- 48 Terensko istraživanje istraživačkog tima – polustrukturisani intervjui sa lokalnim aktivistima i aktivistkinjama u Loznici i Valjevu, maj 2025.
- 49 Dunja Marić, "Fantomski pokret 'Kopaćemo' pokrenuo 'Registar ekoloških terorista': Targetiraju aktiviste koji se bore protiv kopanja litijuma," *Nova.rs*, 1. septembar 2024, <https://nova.rs/vesti/drustvo/pokret-kopacemo-pokrenuo-registar-ekoloskih-terorista/>; Insajder, "Tužilaštvo odbacilo krivične prijave zbog spiska 'ekoloških terorista': 'Osećaj ugroženosti nije dovoljan za postojanje krivičnog dela Ugrožavanje sigurnosti' (VIDEO)," 30. septembar 2024, <https://insajder.net teme/tuzilastvo-odbacilo-krivicne-prijave-zbog-spiska-ekoloskih-terorista-osecaj-ugrozenosti-nije-dovoljan-za-postojanje-krivicnog-dela-ugrozavanje-sigurnosti-video>.

KAKO EKSTREMNA DESNICA NA TELEGRAMU INSTRUMENTALIZUJE EKOLOŠKE PROTESTE?

Gorana Pebić

Kingdom of the Netherlands

Ova publikacija objavljena je uz podršku Ministarstva spoljnih poslova Kraljevine Holandije.
Sadržaj publikacije isključiva je odgovornost autora, a izneti stavovi ne
odražavaju nužno stavove Kraljevine Holandije.

doi: <https://doi.org/10.55042/NCKO6112>

ISBN-978-86-6237-280-2

Jun 2026.